

Turizmin KKTC'de sosyal yapıdaki değişimlere etkileri

MEHMET KIRAL

I. GİRİŞ

Pizam ve Milmon'un "Social Impacts of Tourism" makalesinde belirtmiş oldukları gibi, turizmin bir toplumun yapısı üzerindeki etkilerinin ölçülmesi zordur ve hatta tam olarak ortaya konulamamaktadır. Pizam ve Wilman, turizmin ev sahibi toplumlar üzerindeki etkisi konusunda yapılan araştırmaları ve yazılan yazılan gözden geçirmişler ve bunları tasnif ederken bir çerçeveye oturtmuşlardır. Bu çalışma neticesinde, ev sahibi toplum üzerindeki etkiler;

1. Demokratik etkiler,
2. Kültürel etkiler,
3. Normların transformasyonu,
4. Tükekim katılplanındaki etkiler, ve
5. Çevre üzerindeki etkiler,

şeklinde özetlenmiştir

Kuzey Kıbrıs'ta turizmin sosyal yapı üzerindeki etkileri, 1974 Barış Harekâtı'nın getirdiği sosyo-politik değişim ile iç içe geçmiş, karmaşık bir değişim göstermiştir. Nüfus mübadelesi ile başlayan bu sosyo-politik yapılanmanın Kuzey Kıbrıs'ta turizmin başlangıç yılları sayılan 1974-75 yıllarına rastlaması bu değişimin analizini daha da karmaşık bir duruma getirmiştir.

Ancak bilinen bazı gerçekler var ki, 1974 yılı öncesinde Kıbrıs Türk halkında siyasal örgütlenme olmazdan önce "toplumsal örgütlenme" vardı. Türkler kendi sosyal değerleri, okulları, camileri, türbeleri, mezarlıkları ertafında toplanıyor ve toplumsal ilişkilerde bulunuyorlardı.

Düğün, cenaze ve sünnet törenleri ile bayramlar onları bir araya getiriyor; böylece Kıbrıs Türk halkı, "toplumsal yönden

sürekli olarak birbiriyle ilişkisi olan bir halk" özelliğini sürdürüyordu. Neticede Kıbrıs'ta; Kıbrıs'lı olan bir Türk halkı doğdu; ancak tek bir Kıbrıs halkı doğmadı. Kıbrıs Türkleri sürekli olarak kültür, toplumsal yaşayış, töreler ve günlük toplumsal değerler bakımından ayrı yaşadılar. Kıbrıs Türkleri ile Rumlar arasındaki farklar hiçbir zaman dil ve din olarak kalmamış yaşamın ve kültürün tüm alanlarında, ta baştan beri oluşan kültürel farklar devam etmiştir.

Yukarıda değinilen bir toplumsal gerçekler bile adada iki farklı halkın varlığını savunmak için yeterlidir.

Kuzey Kıbrıs Türk halkının 1974 sonrasında uğramış olduğu sosyal yapı değişikliği ile ilgili maalesef bugüne kadar hiçbir bilimsel araştırma ve değerlendirme yapılmamıştır.

Bu bağlamda yapmış olduğumuz araştırma ve değerlendirme sonuçlarına göre, sosyal yapı değişikliğine sebebiyet veren ana faktörler gerek turizm hareketleri açısından, gerekse ülkenin uğramış olduğu sosyo-politik değişimler açısından aşağıdaki şekilde incelenebilir.

II. DEMOKRAFİK DEĞİŞİMLER

1974 yılı öncesi Kıbrıs Türk toplumunun nüfusu yıllardan beri uğramış olduğu göç hareketleri neticesinden son yüzyıl içerisinde oran olarak artış yerine azalma göstermiş ve % 25'lerden % 18'lere düşmüştür. Bunun aksine Rum Ortodoks nüfusu ise aynı dönemlerde oran olarak % 73'lerden % 80'lere yükselmiştir

1970 yılı nüfus yapısı incelendiğinde toplam Kıbrıs nüfusu olan 573,566 içe-

ABSTRACT

EFFECTS OF TOURISM ON CHANGE IN SOCIAL STRUCTURE IN NORTHERN CYPRUS

This article explains the effects of tourism on changes in social structure in Northern Cyprus. Demographical, vocational, and cultural changes taken as changes in social structure and these variables are analyzed Cyprus statistical data collected and classified as of 1974 and post 1974 to explain the extent of changes in variables in question. Article concludes that, changes in social structure that are taking place and being experienced in Northern Cyprus, concentrates in transformation of norms, education and environment.

Mehmet Kiral, East Mediterranean University, School of Tourism and Hotel Management, Gazimagusa, Turkish Republic of North Cyprus.

Mehmet Kiral: Lisans, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Makina Mühendisliği Bölümü (1973), yüksek lisans; Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı (1995). Doğu Akdeniz Üniversitesi Turizm ve Otel İşletmeciliği Yüksekokulunda öğretim görevlisi.

TABLO -1 : Kıbrıs'ta nüfusun din ve milliyete göre sayısal dağılımı

DİNLER	YILLAR							
	1881	1891	1901	1911	1921	1931	1946	1960
Ortodoks	137,931	158,585	182,739	214,480	244,887	276,572	361,199	441,656
Müslüman	45,458	47,926	51,309	56,428	61,339	64,245	80,548	104,942
Armenian Gregorian	179	280	517	558	1,197	3,375	3,686	3,378
Katolik + Maranite	2,105	2,046	1,954	1,888	2,301	2,555	3,667	7,752
Diğer	800	449	503	754	991	1,212	1,584	16,333
TOPLAM	186,173	209,286	237,022	274,108	310,715	347,959	450,114	573,566

risindeki Türk nüfusun 104,942, Rum Ortodoks nüfusun ise 441,656 olduğu görülmektedir (Tablo 1). 1973 yılına gelindiği zaman Kıbrıs'ın toplam nüfusunun 631,778'e yükseldiği; ancak bu artışa rağmen Kıbrıs Türk nüfusundaki oranın azaldığı görülmektedir.

1960 yılında Kıbrısta toplam Türk nüfusu olan 104,942 kişinin % 44.5'i şehir ve kasabalarda yaşamakta iken, geriye kalan % 55.5'i ise 143 değişik köyde yaşamını sürdürmekte idi.

1974 sonrasında ise yaşanan nüfus mübadelesi, İngiltere ve diğer ülkelerden geri dönüş yapan Kıbrıs'lı Türkler ve Anavatan'dan Kuzey Kıbrıs'a yerleşen soydaşlarımızla birlikte nüfus yapısında kaydadeğer bir artış ve farklılık gözlemlenmektedir. Bu yeni oluşum neticesinde Kuzey'de toplanan toplam Türk nüfusu 1978 yılında yapılan tarım sayımına göre 146,740'a yükselmiştir. Kuzey'de toplam nüfusun bölgelere göre dağılımı Tablo 1'de görülmektedir.

Tablo 1'den de görüleceği gibi toplam nüfusun % 60'ının kırsal kesimde, % 40'ı ise kent ve kasabalarda yaşamaktadır. 1974 yılı öncesindeki durumla karşılaştırıldığında kırsal kesim lehine bir gelişme olduğu anlaşılabacaktır. Bu dağılımın ise turistik tesislerin birçoğunun kent dışında

olmasında ve turistik tesislerdeki istihdam ile alakalı bir gelişme olduğu anlaşılabaktadır. Yine 1974 yılı öncesi Türk nüfusunun sadece % 6'sı Gime bölgesinde ve % 22'si Magosa bölgesinde yaşarken 1974 sonrası bu oranlar sırasıyla % 15.54 ve % 37.92'ye yükselmiştir. Bu yerleşim bölgelerindeki nüfus oranının artışında da bu bölgelerin turistik bölgeler olmasının verdiği avantajı vardır.

III. MESLEKİ DEĞİŞİMLER

1974 yılı öncesi meslekler açısından mevcut istatistikî bilgilerde, maalesef Türk ve Rum ayırımı bulunmamaktadır. 1966 yılında Kıbrıs'ta çalışan nüfusun toplamı 250,000'dir. Bunun yaklaşık % 18'ine tekabül eden 45,000'i ise Türk nüfusu olarak kabul etmek doğru bir yaklaşım olacaktır. 1966 yılında çalışan nüfusun sadece % 7.8'i kamu hizmetinde, en büyük oran ile % 39.6'sı ise tarım, ormancılık ve balıkçılık sektöründe istihdam edilmekte idi. Otelcilik ve lokantacılık sektörünün payı % 3 olarak belirtilmekle birlikte bu dönemde Türk nüfusun turizm ve yan sektörlerinde (otelcilik, lokantacılık, eğlence) hemen hemen hiç çalışmadıkları dikkate alınırsa, bu % 3'lük oranın tamamen Rum nüfusa ait olduğu anlaşılabacaktır.

1993 yılında KKTC'nde % 24.1 ile

Kuzey Kıbrıs'ta turizmin sosyal yapı üzerindeki etkileri, 1974 Barış Harekatı'nın getirdiği sosyo-politik değişim ile içiçe girmiş, karmaşık bir değişim göstermiştir.

tarım ve hayvancılık istihdam açısından en büyük sektör durumundadır. % 21.7 ile kamu hizmetleri (devlet, KİT ve belediyeler) ikinci sırayı almaktadır. İnşaat sektörü 1974 yılı sınırında en canlı ve hareketli sektör olarak % 12.9 gibi bir oranla istihdamda büyük bir yer işgal etmektedir. Ticaret ve turizm birbirine bağlı sektörler olarak % 10 gibi önemli bir orana sahiptir. Bu oran içerisinde otelcilik ve lokantacılık ise 2328 çalışanı ile % 3.1 oranındadır.

İstihdam ile ilgili veriler ve yukarıda verdiğimiz rakamlar turizmin şüphesiz istihdama olan katkısını açık ve net bir şekilde yansıtmamaktadır. Unutulmaması gereken bir gerçek de, gerek tarım ve hayvancılıktaki istihdamın gerekse serbest meslekler ve inşaat sektörünün dolaylı da olsa turizmin etkisiyle istihdam yarattıklarıdır. Bu değerlendirme ışığında turizmin direkt ve endirekt olarak istihdama katkısı % 20'lerin üzerindedir.

IV. KÜLTÜREL DEĞİŞMELER

Kıbrıs'lı Türk kimliğinin ortaya çıkışını ve gelişimini araştırmada büyük ölçüde sosyal tarihe dayanmak gerekmektedir. Çünkü "Kıbrıslı Türklük", son yılların ortaya çıkardığı bir olgu değil, Kıbrıs Türk tarihi ile başlayan ve devam eden bir gerçektir. Kıbrıs'a Türklerin yerleşmesinden sonra Türk ulusunun bir parçası olarak, zaten aynı yönetim altında yaşayan bu insanlar Anavatanları ile olan kültürel bağlarını hiçbir zaman koparmamışlardır. Bir bölümü Anadolu'da, bir bölümü Kıbrıs'ta yaşayan aileler, akrabalık bağlarını koparmamışlar; eski yerleşim bölgeleri ile yeni yerleşim bölgeleri arasında gidip gelmişler, kız alıp vermişler, ekonomik faaliyetlerini kâh orada, kâh burada sürdürmüşler, birinden ötekine göç etmişlerdir. Kültürel ve düşünsel beslenmenin kaynağı Kıbrıslı Türkler için daima esas kök ile gövdenin yaşadığı Anadolu olmuştur. Bu nedenle Kıbrıs Türkleri soy

olarak Anadolu'daki Türklerden asla ayrılmadıkları gibi, kültürel beslenme hep öz kaynağından devam etmiştir. Demek ki Kıbrıslı Türk kimliğini besleyen iç dinamikler ile Anadolu halkının iç dinamikleri daima aynı kalmıştır.

Kendi yönetiminde olan bir halkın, varolduğunu ispatlamaya ihtiyacı yoktur. Bir diğer deyişle; bir halkın varoluşunun tek şartı, kendi kendini yönetmektir. İşte burada Kıbrıs Türk halkının öyküsü "**Biz Kimiz**" sorusuyla başlar ve varoluşunun onayı olan bağımsızlığa kadar uzanır (Nesim 1994, s. 8).

Bu kuşku, Osmanlı'nın adayı terkedişyle başlamıştır. İngilizler adaya egemen olduktan sonra da Kıbrıs Türkleri uysal vatandaş olmaya devam etmişler; ancak Rumların Ada'yı Yunanistan'a bağlama çabalarının yoğunlaşması üzerine "varolma savaşını" başlatmışlardır. Anavatan'a göç etmek, "varolmayı korumak" için bir yöntemdi. Ne var ki bu sadece bireyleri koruyordu ve Kıbrıs Türkleri'nin yokoluşu demektir. Bir diğer grup adada kalarak varoluş savaşımını başlattı. Bu savaşta en güçlü dayanak "kültür" olmuştur. Kıbrıs Türkü, tüm baskı ve olanaksızlıklara rağmen kültürünü korumuştur.

1974 sonrası güneyden gelen Türkler, Rumlardan boşalan yerleri tümüyle dolduramamıştı. şimdi ne olacaktı? Rum'dan boşalan yer nasıl doldurulacaktı?

En doğru yol; adadan göçe zorlanmış Türkleri geri getirmektir.

"Geri dön" çağrılarını kısmen olumlu yanıt buldu, çünkü:

a) Özellikle Türkiye'ye göç edenler kolayca erimişlerdi.

b) Türkiye dışındakiler ekonomik durumlarını güçlkle iyileştirmişler, nihayet güvenceli bir hayata kavuşmuşlardı, ne olacağını bilmedikleri Kıbrıs'a dönmek düşünce kaldırırdı.

c) Çoğu geçmişte şu veya bu şekilde gücendirilmiş, dövülmüş, kovulmuş, kim-

1974 öncesi ile 1974 sonrası meydana gelen yapı değişikliği ile beraber değer yargılarında da değişimler olmuştur. Kıbrıslı Türkler, 1974 öncesi tanımadıkları yeniliklerle karşılaşmışlar ve yaşam tarzlarını bu yeniliklere adapte olmaya başlamışlardır.

sesizliğe terkedilmiş ve bu yüzden adayı terketmişti. Yanlış politikaların izleri belleklerinde yer etmişti. Bunu silmek oldukça zordu.

d) İki kuşak önce göç edenlerde ve onların çocuklarında yurt sevgisi kalmamış, bunlar Türk kültürünü yitirmişlerdi.

İşte bu nedenlerle Kuzeyi doldurmak kolay olmayacağından, daha uygun bir yöntem bulundu: Madem ki geçmişte adayı terkeden Türkler vardı; onların yerleri Barış Harekatı'na katılanlarla veya burada yaşamak isteyen diğer Türklerle doldurulabilirdi.

Böylece Ada'ya Türkiye'den göçmen yerleştirme politikası uygulanmaya kondu.

Üstelik Türkiyeli göçmenler, özellikle boşluğu duyulan çiftçi, zanaatkar ve işçi olarak Kuzey Kıbrıs'a yerleşerek kısa zamanda üretimde ve ekonomideki olumlu katkılarını gösterdiler (Nesim 1994).

1974'te çizilen Kuzey-Güney sınırından sonra ilk kez Kıbrıslı Türkler turizm sektöründe faaliyet göstermeye, turizm yöneticiliğini öğrenmeye, turistik tesis ve yan kuruluşlarda çalışmaya ve bu şekilde bir turistik sosyal ilişkiler zincirini de başlatmışlardır. Anavatan'dan hemen 1974 yılı sonrası göç edip Kuzey Kıbrıs'a yerleşen soydaşlarımız ile sosyal ve kültürel bazda ayrılıklar olduğu gözlemlenmiştir. Bu sosyal içerikli farklılık, tarihten gelme bir farklılık olmayıp yaşam standardından kaynaklanan bir durumdur. Göç eden bu insanlar Kuzey Kıbrıs'a değil de Türkiye'nin İstanbul'una veya İzmir'ine yerleşmiş olsalardı, aynı sorunlar ve aynı sosyal yaşantı farkları o bölgelerde de kendisini hissettirecekti.

Nitekim, kökeninde aynı kültürel özellikleri taşıyan Kıbrıslı Türk ile Türkiyeli Türkler çok kısa sayılabilecek bir süreç içerisinde kaynaşmışlar ve bugün Kıbrıs'ta tek bir Kıbrıslı Türk halkı oluşturmuşlardır. Bu kaynaşmada turizmin etkileri de büyük olmuştur. 1974 sonrası Kuzey

TABLO 2: Kuzey Kıbrıs nüfusunun bölgelere göre dağılımı (1978)

BÖLGELER	TOPLAM		KENTSEL		KIRSAL	
	Nüfus	%	Nüfus	%	Nüfus	%
Lefkoşa	68293	46.54	34234	23.33	34059	23.21
Girne	22803	15.54	6310	4.30	16493	11.24
Magosa	55644	37.92	17785	12.12	37859	25.80
TOPLAM	146740	100.0	58329	39.75	88411	60.25

Kıbrıs'ta turizm hareketi ilk olarak Anavatan Türkiye'den başlamıştır. Göç amacıyla değil amakısavadedeli turizm amacıyla Kuzey Kıbrıs'ı ziyaret eden soydaşlarımız Kıbrıs Türkünü kulaktan değil yakinen, bilfiil aralarında yaşayarak tanıma fırsatı bulmuşlardır. Aynı şekilde ilk göç edenlerin aksine, turistik ziyaret için Kıbrıs'a gelen Türkiyeli soydaşlarımızı da Kıbrıslı Türkler tanıma fırsatı bulmuşlar; turizm amaçlı ziyaretleri yapan bu insanların yerleşme amacı ile gelenlerden daha farklı bir yaşam standardı olduğunu görmüşler ve yerleşme amacı ile gelenlere bakış açılarında olumlu yönde etkisi olmuştur. Daha önce değinmiş olduğumuz gibi, kökeninde aynı kültürel özellikleri taşıyan bu insanların sosyal entegrasyonu zor olmamıştır.

1974 sonrası turizm hareketleriyle, Kıbrıslı Türk, dış ülkelere seyahat etmeyi (özellikle Türkiye'ye), yaşam tarzını İstanbul, Ankara veya İzmir'deki yaşam tarzına adapte etmeyi, ev, aile düzenlemesini, giyim tarzını, eğlence şekillerini ve bunun gibi diğer kültürel özelliklerini entellektüel bir Türkiye'li gibi geliştirmiştir. Karşılıklı aile bağları, yakın dostluklar geliştirilmiş ve bugün Kıbrıslı Türk'ün sosyal yapısı Türkiye'nin kentsel sosyal yapısına paralel duruma gelmiştir.

V. ŞİMDİKİ KIBRIS

Gerek Güney'den gerekse Anadolu'dan gelenler Kıbrıs'ı yurt edinmiş olmanın birinci içerisinde yaşam mücadelelerini sürdürmektedirler.

Gerek güneyden gerekse Anadolu'dan gelenler Kıbrıs'ı yurt edinmiş olmanın birinci içerisinde yaşam mücadelelerini sürdürmektedirler.

**Kökeninde aym
kültürel özellikleri
taşıyan Kıbrıslı
Türkler ile Türkiyeli
Türkler, çok kısa
sayılabilecek bir
süre içerisinde
kaynaşmışlar ve
bugün Kıbrıs'ta tek bir
Kıbrıslı Türk halkını
oluşturmuşlardır. Bu
kaynaşmada
turizmin etkileri
büyüktür.**

çoşkuyla sürdürmektedirler. Hele Anadolu'dan gelenler duygu, düşünce ve toplumsal değerler bakımından kendilerini yenileyerek Kıbrıs Türk kültürüne uyum sağlamışlardır. Çocuklarını eğitim olanaklarından en iyi biçimde yararlandırmaktadırlar.

Kısaca Anadolu'dan gelenler, Kıbrıslı Türklerden daha az Kıbrıslı değiller, yeter ki politik amaçlı olarak, Kıbrıslı olmadıklarının etkisi altında alınmasınlar.

1. Normların transformasyonu

1974 önce ile 1974 sonrası meydana gelen yapı değişikliğiyle beraber değer yargılarında da değişimler olmuştur. Kıbrıslı Türkler 1974 yılı öncesi tanımadıkları yeniliklerle karşılaşmışlar ve yaşam tarzlarını bu yeniliklere göre adapte etmeyi başarmışlardır. Aileler, kızlarını ve oğullarını her ne kadar kendi aralarında evlendirmeyi tercih etseler de birçok yerli halkın gençleri ile evlilikler yapılmakta ve bu oran her geçen gün artmaktadır. Bu da doğal olarak yerli gelenek ve göreneklerin, gelen ailelere daha süratle geçmesini sağlamaktadır. 1974 sonrası gelen birçok bekâr genç, yerli kızlarla evlilikler yapmışlardır. Kıbrıs'ta Anadolu'daki durumun tam tersine yeni evli çift üzerinde kız tarafı söz sahibi olmaktadır. Yeni evli çift en fazla kızın ailesi ile yakın ilişki içindedir. Bu da aileye giren Türkiyeli gencin Kıbrıslı aile yapısına daha kolay uyumunu sağlamaktadır.

Her savaş sonrası ülkede görülen suç işleme, fuhuş oranları artışı Kuzey Kıbrıs'ta da yaşanmıştır. Suç işleyerek cezaevine giren hükümlülerin sayısı 1989 yılı rakamlarına göre 548'dir. Bu oran toplam nüfusun % 0.3'üne tekabül etmektedir (İstatistik Yıllığı 1989).

2. Eğitim

Kıbrıs toplumunda eğitim gerek İngiliz sömürge devrinde gerekse Kıbrıs Cumhuriyeti döneminde tamamen Türkiye'deki

eğitime paralel olarak uygulanmıştır. Kıbrıs'ta üniversite eğitimi olmadığı cihette liselerden mezun olan gençler yüksek öğrenimlerine genellikle Türkiye'deki üniversitelerde devam etmişlerdir. Ancak son yıllarda KKTC'de eğitim turizmine ağırlık verilmiş ve kısa süre içerisinde beş yeni üniversite hizmete girmiştir. Bugün bu üniversitelerde 7000'i yabancı uyruklu olmak üzere 10,000 öğrenci eğitim görmektedir ve ülke ekonomisine 60 milyon Amerikan Doları'nın üzerinde gelir getirmektedir. 7000 yabancı öğrencinin % 95'i ise T.C. uyrukludur.

3. Çevre

Artan nüfus ve turizm trafiğinin artışına paralel olarak çevrenin de olumsuz yönde etkilendiği şüphe kaldırmayan bir gerçektir. Kuzey Kıbrıs doğal güzellikleri, tarihi eserleri, temiz havası, kerlenmemiş denizi, sahilleri ile tam bir turizm cennetidir. Önemli olan artan turizm hareketiyle çevrenin en az şekilde etkilenmesini sağlayacak tedbirlerin zamanında gecikmeden alınmasıdır. Alınacak önlemlerin uygulanmasında birinci görev, ülkede sürekli yaşayanlara, yani Kıbrıslı'lara düşmektedir.

Turist temiz çevre ister. Yaşayan halk için de çevresi, evi kadar önemli olmalı ve bu bilinç içerisinde çevreyi korumalı, başkalarına da korutmalıdır

Bugün için Kuzey Kıbrıs'ta doğal çevre açısından tehlike görülmemekle birlikte, ilerleyen yıllarda bu konunun gözardı edilmemesinde büyük yarar vardır. □

KAYNAKÇA

FEHMI, Hasan, A'dan Z'ye K.K.T.C., Cem Yayınevi, 1992.

K.K.T.C. İstatistik Yıllığı, 1989.

NESİM, Ali, Kıbrıs'lı Türklerin Kimliği, KKTC Milli Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Lefkoşa, 1994

ÖZDEMİR, Mehmet, Turizmin Türkiye'nin Sosyo-Ekonomik Yapısına Etkileri, KÖK-SAV Yayınları, Ankara, 1992.